

Kedves Testvéreim!

Ma, amikor 440 év távlatából emlékezünk, és emlékeztetünk, rádöbbenünk arra, hogy még milyen sok a tennivaló.

Segítsen az Isten, hogy a kölcsönös tiszteletig terjedő szeretetparancsot – a vallásszabadságot – megéljük a mában, és úgy adjuk át drága örökségként a jövő nemzedékének, ahogy mi is örökségként kaptuk áldott emlékü elődeinktől. Ámen!

JÓZSA ISTVÁN LAJOS

DÁVID FERENCRE EMLÉKEZÜNK

„Legyetek a követőim, mint én is követője vagyok a Krisztusnak.” (1Kor 11,1)

„Ne feledkezzetek meg vezetőitekről, akik az Isten igéjét hirdették nektek. Figyeljetek életük végére, és kövessétek hitüket. Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz. Különbéle idegen tanításoktól ne hagyjátok magatokat félrevezettetni. Mert az a jó, ha kegyelemmel erősödik meg a szív, nem pedig ételektől, mert azoknak semmi hasznát nem veszik azok, akik velük élnek.” (Zsid 13,7–9)

Ünneplő Gyülekezet, keresztény Testvéreim!

Emlékezni és az emlékek fényénél ünnepelni, magunkra találni gyűltünk egybe egyházalapító mártír püspökünk halálának 429. évfordulóján.

Emlékezni annyit jelent, mint felidézni a múltat, átemelni a jelenbe, félrelebbenteni a feledés fátylát a múlt egy bizonyos eseményéről, történéseiről. Ráirányítani a figyelmet egy korszak meghatározó eseményeire és személyiségeire. Átélni, újraélni az eseményeket, igazságokat; engedni, hogy szívünket, egész lényünket átjárja, átítassa annak a kornak az eszmeisége, vallásos fogékonysága, igazságkeresési vágya. Lelki szemünkkel látni ismét azokat, akik testi mivoltukban már nincsenek, mégis léteznek, és akiknek vallásunkat és anyaszentegyházunkat köszönhetjük.

„A múltat nem lehet tőlünk elvenni, de az csak akkor a miénk, ha ismerjük” – fogalmazta meg az irodalomtörténész Nemeskürty István, és én hozzátenném: ha értéke szerint megbecsüljük és méltó helyet adunk számára életünkben.

Éppen ezért az emlékezés nem a múlton való kesergés, siránkozás, sérelmeink felidézése, behagedt sebek feltépése; de nem is a múlttal való öncélú dicsekvés, a dicső múltunkban való sütkérezés vagy éppenséggel Dávid Ferenc kultusz-üzés, hanem hiteles felidézése, átélése mindannak, ami fontos, szép, jó és értékes, ami követendő eszmény és érték a jelenben s jövőben egyaránt.

Az emlékezés híd, amely összeköti a múltat a mával. Múlt nélkül gyökértelenek vagyunk. „Aki nem tudja, honnan jön, az azt sem tudja, merre tart” – állapítja meg gróf Mikó Imre. S akik elfelejtik a múltat, azok kénytelenek azt megismételni minden hibájával együtt (Renan). Ezért is igaz, az a megállapítás, hogy „a történelem az élet tanító mestere”.

Az emlékezés: forrás, ahonnan erőt meríthetünk, ahonnan hittel, lelkeséggel, igazságérzettel, eszményekkel, Isten és embertárs iránti szeretettel töltekezhetünk. De az emlékezés vigaszt nyújt a bánatban, erőt ad a csüggedésben, elkeseredettségben, utat mutat a bizonytalanságban, tévelygésben, célt szab a céltalanságban, lelkesítő erő a lemondásban, lankadásban, elbizonytalanodásban, s nem utolsósorban fáklyafény, mécses a hitbéli, szellemi, lelki, nemzeti útvesztőkben. Olyan fénycsóva, amely utat jelez jelenünk és a jövőnk számára.

Az emlékezés vitathatatlanul jótékony hatással van szellemi, lelki és hitéletünkre egyaránt, ezért élnünk kell vele, valahányszor alkalom adódik rá.

A zsidóknak címzett levél írója egyszerű szavakkal, de annál eltökéltebb szándékkal adja tudomásunkra a jézusi tanítás örökérvényűségét: „Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz. Különböző és idegen tudományok által ne hagyjátok magatokat félrevezettetni.” Vajon kikre gondol a „levélíró”, amikor azt írja: „Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról...”? Tágabb értelemben a bibliai vers magában foglalja mindazokat, akik irányt mutattak nekünk, jóra intettek és üdvös befolyást gyakoroltak életünkre. De szűkebb értelemben azokra utal, akik az evangélium hirdetésében és terjesztésében oroszlánrészt vállaltak – tehát az apostolokra. De mivel szinte minden vasárnap róluk szólunk, őket méltatjuk, ma inkább a *mi* legnagyobb unitárius hitelődünkről, vallásalapítónkról, vértanú püspökünkről kívánok szólni.

Dávid Ferenc a hagyomány szerint 1520 körül született Kolozsváron, iparos családból. Iskoláit Kolozsváron, Gyulafehérváron, Brassóban és Wittenbergben végezte. Miután külföldről hazajött, Besztercén, Petresen és Kolozsváron iskolaigazgatóként és lelkészként tevékenykedett. Életcéljául a tiszta jézusi kereszténység helyreállítását tűzte ki. Ezt pedig úgy törekedett megvalósítani, hogy a tiszta jézusi kereszténységet szószékről, hitvitákon és könyvei által hirdette és terjesztette. Lelkes támogatókra talált kora lelki, szellemi vezetőiben: Heltai Gáspárban, Bogáti Fazakas Miklósbán, Óvári Benedekben és másokban. Unitárius hitre térítette Erdély első fejedelmét, János Zsigmondot. Az ő reformatori tevékenységének köszönhetően hirdették ki a tordai országgyűlésen 1568-ban a lelkiismereti

és vallásszabadság törvényét. Ettől az időponttól számítjuk az unitárius vallás hivatalos létezését.

János Zsigmond fejedelem halála után (1571. március 14.) a vallásszabadság ellenségei a gyulafehérvári országgyűlésen (1579. június 1–2.) Dávid Ferenc tanítását hitújításnak nyilvánították. Ennek alapján az új fejedelem, Báthori Kristóf holtig tartó börtönnel sújtotta és Déva várába záratta, ahol november 15-én meghalt.

Mire indít és ösztönöz bennünket a hitelődeinkre való emlékezésünk? Követésükre! De ahhoz, hogy követhessük hitelődeinket, mindenekelőtt ismernünk kell hitüket! Vázoljuk fel röviden Dávid Ferenc hitfelfogásának lényegét:

– Isten mind lényegében, mind személyében oszthatatlanul egy. „Semmi nincsen az egész derék szentírásban világosabb és nyilvánvalóbb tudomány, mint az egy Istenről szóló tudomány. Istent az Írás mindenkor a mi Urunk Jézus Krisztus szent Atyjának mondja, ki mindeneknek teremtője.”

– Ebből logikusan következik, hogy Jézus nem isten, éppen ezért nem imáandó és nem hivandó segítségül (non adoramus et invocamus).

– A Szentlélek az Isten lelke. „Isten lelke tanító és jóra igazgató, minden Isten választottjának vigasztalója. A hiveket vidámmá, bátrakká és az igazság vallásában erőssé teszi. Ez az Isten lelke teszi az embereket Isten fiaivá, a bűnös embereket bűnbánattartóvá s vezeti Krisztus Jézussal való társaságra és egyezésre. A Szentlélek könyörgéshez való bizalmat ad nekünk, hogy félelem nélkül mondhassuk: »Mi Atyánk...«”

Ünneplő Testvéreim!

Az unitárius vallás a keresztény vallás terebélyes fájának, úgy tűnik, a legfiatalabb hajtása, holott ha mélyebben tanulmányozzuk, rájövünk, hogy tulajdonképpen a törzse. Dávid Ferenc a tiszta jézusi kereszténység, a hamisítatlan jézusi tanítás helyreállításáért áldozta életét. Meg volt győződve arról, hogy Jézus életét, halálát és tanítását egyes rajongók, elvakultan lelkesedők félremagyarították valamint Jézus tanításától idegen tanokkal „oltották be” a tiszta monoteizmust, egyistenhitet. A zsidók szemében a legnagyobb bűn a bálványimádás volt. Isten szigorúan megtiltotta, hogy rajta kívül más istent imádjának. Ez napnál világosabban van megfogalmazva mind az Ószövetségben, mind az Újszövetségben. Hadd idézzem: „Így szól az Úr, Izráelnek királya és megváltója, a seregeknek Ura: Én vagyok az első, én az utolsó, és rajtam kívül nincsen Isten.” (Ézs 44,6, Károli-fordítás). „Egy az Isten és mindeneknek Atyja, a ki mindeneknek felette van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik.” (Ef 4,6, Károli-fordítás). Jézus deifikálásával, isteni rangra emelésével a legtöbbet ártottak tanításának. Találón fogalmazta meg az egyik nagy gondolkodó, hogy „Jézust akkor feszítették másodszer keresztre, amikor isteni rangra emelték”. Dávid Ferenc meggyőződéssel tanította, hogy Jézust követni, nem pedig imádni kell. És ezzel

nem a könnyebbik részt választotta, hanem az ellenkezőjét, Jézust követni ugyan is sokkal nehezebb, mint imádni.

Dávid Ferenc tanítása szerint a hit Isten ajándéka, tehát nem emberek „koholmánya”, zsinatok végzése; nem körmönfont teológiai okoskodás és spekulatív filozófia. *Isten az embert csak a hit igazságának csírájával ajándékozta meg. A hit igazságának csíráját az értelem adományával kell hogy kifejtse, megvilágosítsa, és a szeretet ajándékával, segítségével kell gyümölcsözővé tennie!* Ha minden lélek nem képes is arra, hogy hitének igazságait kifejtse, arra mindenképpen alkalmas és érett, hogy csak meggyőződésből fogadjon el magának valamely igazságot. Az isteni igazságok egyszerűek, a körmönfont emberi okoskodások és spekulatív filozófiák érthetetlenek és zavarosak. *Hogyan lehet becse, értéke a kívülről ránk erőszakolt, lelkünkkel eggyé nem forrt, abban gyökeret verni nem tudó hitnek?* Dávid Ferenc csak olyan hitigazságot fogadott el, amely Jézus tanításával, az ő hitbeli meggyőződésével és értelmi felfogásával összhangban állt, valamint szentírási alapja van.

Dávid Ferencet a tiszta jézusi hitigazság megismerésének vágya hajtotta. Ezt a szenvedélyes igazságkeresési vágyat egy német bölcselekként fogalmazta meg: „Ha Isten egyik kezében minden igazság ismeretét, a másikban az igazság megismerésének vágyát kínálná, én az utóbbit választanám”. Az olyan vallások, amelyek kezükben tartják minden igazság ismeretét, és híveik lelkéből ki akarják ölni az igazság keresésének vágyát, sohasem fogják boldogítani és üdvözíteni őket – állította Dávid Ferenc. *A ránk erőszakolt, nem meggyőződésből vallott hit nem a miénk, nem boldogít, így hát nem Isten ajándéka.*

Dávid Ferencet azzal vádolták ellenfelei, hogy hitében ingatag, mert katolikus hitét elhagyván 1557-ben lutheránus szuperintendens, 1564-ben pedig református püspök lett. Ő azonban a püspöki süvegnél és a méltóságos főpásztori rangnál fontosabbnak tartotta a megsejtett igazságot. Ezért tovább kereste. Így jutott el az Isten oszthatatlan egységét valló unitarizmusig, amelynek alapítója és mártírja lett. Nemhogy ingatag, ellenkezőleg: csodálatra méltóan bátor és konok ember volt, aki a felismert igazságért hajlandó volt életét is áldozni. Szentimrei Jenő így jellemezte Dávid Ferencet egyik versében: „Kolozsvár papja volt, / Szava tűz, lelke láng, / Igazság rabja volt, / S bajnoka egyaránt. // Az új hitnek híve, / s buzgó apostola. / Elméje és szíve / nem nyughatott soha // Sok harcot megvívott, / kiállott sok vitát, / De maradt, aki volt, / Érhette gúny és vád. // Villámló két szemét / börtönben hunyta le, / De bátor szellemét, / Sír nem zárhatta be. // A szabad kutatás / Szent jogát hagyta ránk. / Szabadság papja volt, / Örökké égő láng.” (Dávid Ferenc).

Dávid Ferenc tanai forradalmian új igazságokat fogalmaztak meg. Félelem nélkül haladt előre a megismert igazság útján. Talán ez volt a veszte. A 16. században kimondani azt, hogy „Jézus nem imádandó és nem hívandó segítségül”,

egyenesen blaszfemiának, szentségtörésnek, magasztos, szent dolgok meggyalázásának, kigúnyolásának minősült.

Sütő András *Csillag a máglyán* című drámájában félelmetes igazságot fogalmaz meg Szervét Mihály mártíromságával kapcsolatban, és ez a felismerés, úgy érzem, Dávid Ferenc esetében is érvényes: „Jaj annak, aki az embereket nagyobb sietséggel tanítja, mint ahogy tanulni képesek.”

S hadd következzenek végül Dávid Ferenc egyik verse, amelyet élete végén a fogságban írt, és amely egyben tömör összegezése az utókor számára hitfelfogásának, teológiai álláspontjának:

„Hűsz évig becsülettel szolgálván a hazámat, / Jellemem ismeretes a fejedelmem előtt. / Gyűlölt bűnömül azt róják fel, hogyha kutatnád, / Hogy három helyett vallom az egy Igazat. / Istenfélelem így lett „bűnné”, mert sose mertem / Többre felosztani azt, aki örökre csak egy – / Három részre tagolni fel azt, kit senki sem oszthat, / Azt, aki mindig egész: tiltja örökre hitem. / Mennyei szózata szentül megtiltotta a végest / Összekeverni az ég isteni dolgaival. / A született fiút én nem mértem a Nemszületetthez, / Aki magának elég; senki sem éri fel őt. / S mert nem vallom a tévelyedést, ez volt a parancsuk: / Tartsam titkon, amit józan eszem szava mond – / És mit rég a Sabellius ostoba szája kimondott, / Azt a hazug dogmát én sohasem követtem, / Mert szégyelltem a Szűz méhébe bezárni az Istent, / Kit befogadni az ég végtelen úrje se bír – / S nem hiszem azt, hogy az Isten az éhségtől vagy a szomjótól / Mint fiú sírva kiált, és hogy az arca tejes, / Nem hiszem én, hogy fájalmában reszket az Isten, / És hogy olyan szörnyen ölte meg őt a halál – / Szégyen lenne, ha hívő nyelvemet ily mocsok érné, / S hogyha bezennyezné lelkem a hitbeli bűn; / Csak igazat szoltam, a hazug misztériumoknak / Ellene voltam: e „bűn” hozta reám bajomat. / Éppen ezért lett börtöni éj a jutalmam, ezen majd / Ámul a kései kor, hogyha igaz hite lesz. / Jaj, mikor ér már véget a vakság és a hazugság, / Észbeli tévelyedés és az üres babona? / S újra mikor jut az emberiség el az egyszerű hithez, / Hogy nem három urat, újra csak egyet imád?” (1579. Franciscus Davidis superintendens unitariorum in sua captivitate – Dávid Ferenc, az unitárius püspök ezt írta fogságában).

Legyünk Dávid Ferenc hiteles és méltó követői a jelenben is! Szóljuk és életünkkel példázzuk azokat a hitigazságokat, amelyekért első püspökünk életét áldozta, s legyünk büszkéek a 440 éven át féltve őrzött unitárius hitünkre, amely Isten drága ajándéka számunkra. Halljuk meg életünk hétköznapijaiban is, nemcsak ilyen rendkívüli ünnepi alkalmakkor a felénk hangzó felhívást: „Legyetek az én követőim, amint én is a Krisztusé.” Így áldjon és segítsen meg bennünket a mi egy, örök, igaz Istenünk! Ámen.

BÁLINT RÓBERT ZOLTÁN

A VILÁG VILÁGOSSÁGA

DÁVID FERENC-EMLÉKBESZÉD
EGY ELKÉPZELT NOVEMBERI ZARÁNDOKLATON

„Ti vagytok a világ világossága. Nem rejthető el a hegyen épült város. A lámpást sem azért gyűjtják meg, hogy a véka alá, hanem, hogy a lámpatartóra tegyék, és akkor világít mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,14–16)

Régi idők emberei tették egymásra és egymás mellé ezeket a köveket. Korok és változó idők szelei építették, emelték a balladás Déva várának magaslatait, ahonnan őrszem vizsgálta a vár felé vivő utakat, a völgy vándorainak lépteit. Most szél füttyül a mohos kövek között, s az omladozó, roskadozó kövekhez már csak az éveket teszi hozzá az idő. Már nem vigyázza a környéket, kövei között csak néha csengenek az élet hangjai. De Déva vára nem merült a feledés homályába. Vonzó ereje van ma is.

Egyfelől a lent pezsgő városban járó emberek számára, a múlt, letűnt dicsőség jelképeivel csalogat. És, mint ilyen, vonzz minden idegent, csalogat magához, hogy megmászsd a hozzá vezető utat. Hív, hogy tapintsd köveit. A városba érkező szemei számára már messziről láthatóvá válik, s jelzi legelőször: megérkeztedél. Meséje a múlté: kedvesen szól a mohos kövek között idő-utazni szeretők számára, a régi dicsőségről. Történelmi emlék, turisztikai látványosság.

A hegyre épült falak számunkra, unitáriusok számára is zarándokhelyet képeznek. Évente nemcsak ilyenkor, Dávid Ferenc halálának emlékűnnepén, hanem számtalan alkalommal róják a felfele vezető utat a világ minden részéről érkező zarándokok. Nemcsak a zordon falak varázsa ragad magával. Mert számunkra többet jelent egymásra rakott kövekből álló falaknál. Számunkra szellemi töltettel bír, s ez különbözteti meg minden más hegy tetején emelkedő várostól. Itt fejt hajtunk vallásalapító püspökünk emléke előtt, aki e falak között halt mártírhalált. Az Isten igazságát felismerő és kimondó ember emléke előtt tisztelgünk.

Ma is azért vagyunk itt, hogy e rendíthetetlen hit előtt tegyünk tiszteletet. De vajon miben áll ez a hit?

Valahol Jézus szavaival kezdődik: „Ti vagytok a világ világossága.” A világosság a Bibliában az igazságot jelképezi. És Jézus elmondása szerint mindez